

Gymnázium a obchodní akademie Chodov

Smetanova 738, 357 35 Chodov

Číslo projektu: CZ.1.07/1.5.00/34.0367

Šablona: Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Pořadí šablony a sada: I/7

Materiál: VY_32_INOVACE_MAUT.19

Vytvořený ve školním roce: 2013/2014 (prosinec 2013)

Téma: J. Otčenášek – život, dílo Romeo, Julie a tma

Předmět a třída: Český jazyk a literatura, oktáva osmiletého gymnázia

Anotace: Hodině předchází domácí úkol – přečíst si dílo Romeo, Julie a tma. Práce s internetem – v 1. části hodiny žáci doplňují do pracovního listu informace o životě a díle J. Otčenáška. V další části hodiny doplňují do pracovního listu informace získané na základě vlastní četby. V závěrečné části hodiny je práce s textem – žáci mají najít použité umělecké jazykové prostředky. (Práci je možno rozdělit na dvě hodiny.)

Autor: Sylva Jozefyová

Klíčová slova: J. Otčenášek, společenská realistická próza, baladická milostná novela, shakespearovské téma, psychologická sonda

Ověřený dne: 6. 1. 2014

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

JAN OTČENÁŠEK (1924 – 1979)

* Praha, 19. 11. 1924

† Praha 24. 2. 1979

- autor společenských realistických próz (psychologizující společenský román ze současnosti) a scenárista, autor 1 divadelní hry
- narodil se v rodině truhláře
- vystudoval obchodní akademii, maturoval v roce 1943
- poté byl krátce nasazen na práce v Německu, v letech 1944 - 45 pracoval v továrně Avia Letňany, kde byl činný v ilegální skupině mládeže Předvoj
- po 2. světové válce začal studovat estetiku na FF UK, ale z rodinných důvodů nemohl studia dokončit (oženil se a stal se otcem)
- v letech 1947 - 51 pracoval ve Spolku pro chemickou a hutní výrobu jako exportní úředník
- od roku 1952 působil v sekretariátě Svazu čs. spisovatelů, později jako první tajemník
- v roce 1960 se rozhodl pro svobodné povolání jako spisovatel
- v roce 1973 začal pracovat jako dramaturg Filmového studia Barrandov

ZNAKY:

- Otčenášek psycholog (navrací do české literatury psychologicky laděnou tvorbu)

Hlavní myšlenkou díla Jana Otčenáška je, že člověk má hledat své vlastní cíle a nepodléhat pohodlné, ale prázdné přizpůsobivosti.

Zásadní otázka, jak se člověk vyrovnává se současnou dobou a svým okolím, byla pro něho vážná otázkou, jak se člověk dovede vyrovnat sám se sebou.

- vynikající vypravěč

- hl. téma – živý člověk – ne schematická socialistická odvozenina

DÍLO:

- vstoupil do literatury dvěma rozsáhlými romány nesoucími pečeť dobové angažovanosti:

Plným krokem - 1952, pokus o tzv. budovatelský román

Občan Brych - 1955, v románu sleduje autor únorové události r. 1948 a přesto, že se snaží o jejich vlastní vidění, podat je pro současnou politickou situaci plně nemůže.

- k druhé vlně české válečné prózy patří:

Romeo, Julie a tma - 1958, novela patřící k tomu nejlepšímu, co u nás bylo tehdy napsáno. Sugestivně líčí milostný vztah rozvíjející se mezi gymnazistou Pavlem a židovskou dívkou, kterou chlapec za děsivé atmosféry heydrichiády ukrývá. Příběh končí dívčíným tragickým sebeobětováním.

Kulhavý Orfeus - 1964, rozsáhlý román, v němž autor těžil z vlastních zážitků. Líčí v něm život totálně nasazených maturantů v letecké továrně za Prahou a hledající každý po svém životní cestu. Dočasným pojičkem se jim stává amatérská ilegální organizace Orfeus.

- od 60. let se autor soustředil na intimnější témata:

Mladík z povolání – 1968

- skeptická erotická novela o stárnoucím spisovateli, vytrvalém dobyvateli žen

Když v ráji přšelo - 1972

- čtenářsky úspěšný román o mladé intelektuální manželské dvojici, která uniká z Prahy do šumavských hor. Zprvu prožívá idylické líbánky, ale představa, že přestavba starého mlýna na hotel jim poskytne novou spokojenou existenci, se nesplní.

Víkend uprostřed týdne - 1975, jediná autorova hra - komedie na milostné téma

Pokušení Katarina - autorův životní, značně autobiografický román, v němž se snažil

vyrovnat se kriticky sám se sebou. Český filmový režisér se v těžké osobní krizi setkává v Istrii s německou architektkou a jejich milostný vztah je poznamenán rozdílnou životní zkušeností. Román však zůstal nedokončeným torzem. Byl vydán posmrtně.

- psal také scénáře k filmům podle svých knih:

Občan Brych - 1958

Romeo, Julie a tma - 1959

Svatba bez prstýnků – podle Kulhavého Orfea

- původní scénáře:

Kolik slov stačí lásce - 1961

Milenci v roce jedna - 1973

Lásky mezi kapkami deště - 1979 s V. Kalinou

- scénáře pro televizi – televizní filmy:

Romeo, Julie a tma

Romeo a Julie na konci listopadu - 1972, televizní hra

Byl jednou jeden dům - 1976, scénář k seriálu s O. Daňkem.

+ pokračování Dnes v jednom domě

- scénář k rozhlasovému seriálu:

Jak se máte, Vondrovi? – s Jirím Markem a dalšími autory

Romeo, Julie a tma (1958)

Jan Otčenášek

- baladická milostná novela
- komorní příběh s několika málo postavami a s jedinou epickou linií
- podklad pro dramaturgii, filmovou a televizní adaptaci, operu, balet

POSTAVY

- český student posledního ročníku gymnázia Pavel, syn majitele krejčovství, 18 let
  - statečný, citlivý, obětavý, cílevědomý, čestný
  - pomoc Ester chápe jako samozřejmost (důkaz, že už je dospělý, rozhodl se) i jako typ vzpoury
  - po válce chce být astronomem
- Židovka Ester – dcera lékaře odvečeného do Terezína
  - romantická, citlivá, ohleduplná a skromná
  - žije ve strachu – cítí se osamocená, nešťastná
  - z lásky k Pavlovi obětuje svůj život
- Pavlovi rodiče – starostliví, obětaví, stateční, schopni přemoci strach a neklid
- tovaryš Čepek – pomocník v krejčovské dílně, pomáhá Pavlovi, projev lidskosti a odvahy
- soused Rejsek – udavač, kolaborant, odrodilec

TÉMA

- shakespearovské téma tragické lásky, která umírá na bezohlednost a nepřejícnost okolí (příběh uvádí citát z Romea a Julie)
- tragická láska a opravdovost prožitku v kontrastu s hrůznou nelidskostí fašismu
- na pozadí nejkrutějšího období protektorátu (heydrichiády) se rozvíjí silná a bolestná láska Pavla a Ester, končící tragicky divčinou smrtí z rukou nacistických vrahů, vyprovokovanou českým odrodilcem
- psychologická sonda do nitra mladých zamilovaných lidí, ale i do nitra dalších obyvatel činžáku (lidé čestní, zbabělci, udavači) – směřování k subjektivitě hrdinů, obrat od veřejného k soukromému

HLAVNÍ MYŠLENKA

- zamýšlení nad odpovědností člověka k člověku
- myšlenka, že zlu je nutno čelit, protože cesta ke spravedlnosti je často dlážděna lidskými životy (= dobová konkrétnost i nadčasovost díla)
- myšlenka, že nad smrtí vždy bude vítězit láska
- varování – válka poznamenává osud nevinných lidí, ničí plány a ideály
- Pavlův čin není projev uvědomělosti, ale vzpoura proti prozatímnosti, spoutanosti dobou, proti nemožnosti svobodné aktivity
- proti hráčem obou milenců je okupační „tma“ → záměrem je obžaloba fašismu a rasismu

USPOŘÁDÁNÍ V ČASE

květen až červen 1942, heydrichiáda

USPOŘÁDÁNÍ V PROSTORU

Praha, činžovní dům – pokojík za krejčovskou dílnou

STAVBA DÍLA

motto knihy: Leč budu vyhnán! Co mi platna moudrost,
když nedovede Julii udělat,
vévodův ortel zrušit, přenést město?
Čert vezmi moudrost! Neříkej mi nic! *Shakespeare*

úvod a závěr – Pavel je ve svém studentském pokojíčku a neustále cítí přítomnost Ester, ve vzpomínkách se vrací k tomu, co se stalo

13 kapitol – vzpomínky Pavla, dva vypravěči – dva pohledy na jejich soužití – Pavel a Ester
- vzpomínky Ester na rodinu a bývalý život

symbolika titulu

OBSAH:

V prologu novely je představen hlavní hrdina Pavel, který si posléze retrospektivně vybavuje celý svůj příběh.

Je okupace a Židé jsou transportováni do koncentračních táborů. Předvolání k transportu neuposlechne mladá Ester.

V pozdním májovém večeru (v den maturitních písemek, jde do kina, má ještě čas) poznává 18letý student Pavel na lavičce novoměstského parku plačící dívku s kufříkem. Chce jí pomoci, ale ona odmítá. Obtížně navazuje kontakt. Je celá zkroutěná strachem („Nestarej se o mě. Jsem prašivá.“) Ester má na kabátku židovskou hvězdu a v kapse povolávací lístek do terezínského transportu, jemuž se vyhnula (měla nastoupit ten den ráno). Před časem nacisté stejně tak odvěkli jejího otce, venkovského lékaře, a už se neozývá.

„Nesměj vás dostat. Pojd'te se mnou.“ – Pavlovi se jí zželelo, ustrne se nad ní a nabídne jí úkryt. Skrývá se stane jeho „študácký kamrlík“ vedle otcovy krejčovské dílny ve starém činžovním domě. Odtud rychle odchází domů, je už 11 hodin. Ten večer Pavel prvně musí rodičům zalhat. Ale ti vědí, že nemluví pravdu, a jejich neklid roste.

Den nato – 27. května 1942 – došlo k atentátu na Hendricha. Ve stanném právu je za přechovávání nehlášených osob smrt, pro rodinu, pro dům, brzy i pro Lidice. Chlapec tají Ester šílená oznámení a hrůzné seznamy popravených. Během několika dní se mezi oběma vyvine milostný vztah, žijí však ve strachu a na naplnění své lásky musí trpělivě čekat. Čas si krátí hraním karet, pozorováním hvězd, plánováním budoucího života. Dělí se o každé sousto a oba mají hlad.

Pavel má sice po písemných maturitách, ale ústní ho čekají. Zvládl je bez možnosti příprav. Doma však roste napětí. Pak dívku jednoho dne objeví otcův tovaryš Čepek, statečný člověk, který neublíží, a naopak promluví s Pavlovým otcem. Ten přemůže hrůzu a pomůže opatřit chléb.

Ke katastrofě dojde koncem června. V domě žije odrodilec, vlajkař Rejsek. Dá se tajně k Němcům, ale to se neutají, zvláště když mu syn padne na východní frontě. Fanatik udá malíře z podkroví, když mu ten otevřeně řekne, že není nač být hrdý.

Ester zahlédne jeho zatčení. V noci spatřil Rejsek skulinou mezi oknem a zatemněním židovskou dívku. Pod záminkou šití se pokusí k ní proniknout přes krejčovnu. A když mu v tom krejčí s tovaryšem zabrání, maluje křídou na dveře pokojíku hvězdu (Pavlovi se jí ale podařilo včas kapesníkem setřít). Ester ho slyší. Ví, že je sledována. Uvědomuje si, že něco není v pořádku. Chce vědět, co se venku děje, něco slyšela v rádiu, které jí Pavel v kamrlíku nechal. Chce odejít, aby nevystavovala Pavla a jeho rodiče nebezpečí. Pavel jí to vymlouvá, říká jí, že bez ní už nemůže žít. Čepek Pavlovi otci prozradí, koho Pavel schovává v komůrce. Otec se rozhodne Pavlovi pomáhat – dá mu pro Ester jídlo a domluví se, že svou milou odveze k tetě na venkov. Ten večer, kdy nitky životů visí na vlásku, sama Ester strhne Pavla k sobě: „... chtěla bych mít s tebou dítě ... chci, aby sis mě vzal.“

Druhý den se v Resslově ulici pod náměstím rozštěká kulomet. Gestapo a SS obkličují chrám, kde jsou skryti parašutisté. Běsnící Rejsek, který má strach, že vojáci dívku najdou a potrestají celý dům, se vši mocí dere do pokojíku a krejčovské dílny. Postaví se mu tovaryš Čepek, který Ester nahonem v pracovně skryl. Ale ta už nechce do nebezpečí uvádět celý dům. Vyběhne na ulici, kde je zastřelena německými vojáky. Dobrovolně zvolila smrt, aby nebylo ublíženo lidem, jež milovala.

JAZYKOVÝ ROZBOR

- spisovná čeština v autorské řeči   X hovorová čeština v řeči postav
- nespisovná čeština = studentský slang

silná emocionální působivost je dána:

- básnický jazyk, obrazné vyjadřování
- střídání citově vzrušených momentů s klidnější úvahou
- lyrizace prózy = úvahové pasáže
- prolínání přímé řeči a polopřímé řeči ve vnitřním monologu (přímá řeč X vnitřní monolog)

ZDROJE:

BLAŽÍČEK, Přemysl. Jan OTČENÁŠEK [online]. [cit. 26.1.2014]. Dostupný na WWW: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=833&hl=Jan+Ot%C4%8Den%C3%A1%C5%A1ek+>

PŘISPĚVATELÉ WIKIPEDIE. Jan OTČENÁŠEK [online]. [cit. 26.1.2014]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jan_Ot%C4%8Den%C3%A1%C5%A1ek&oldid=11124356

PŘISPĚVATELÉ WIKIPEDIE. Romeo, Julie a tma [online]. [cit. 26.1.2014]. Dostupný na WWW: http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Romeo,_Julie_a_tma&oldid=1087699

OTČENÁŠEK, Jan. Romeo, Julie a tma. Praha: Československý spisovatel, 1982, ISBN 22-096-82.

DOPLŇTE INFORMACE PODLE INTERMETU:

JAN OTČENÁŠEK ( )

- autor společenských realistických próz (psychologizující společenský román ze současnosti) a scenárista, autor 1 divadelní hry
- narodil se v rodině ...
- vystudoval obchodní akademii, maturoval v roce ...
- poté byl krátce....., v letech 1944 - 45 pracoval v továrně Avia Letňany, kde byl činný v .....
- po 2. světové válce začal studovat estetiku na FF UK, ale z rodinných důvodů nemohl studia dokončit (.....)
- v letech 1947 - 51 pracoval ve Spolku pro chemickou a hutní výrobu jako exportní úředník
- od roku 1952 působil v sekretariátě Svazu čs. spisovatelů, později jako první tajemník
- v roce 1960 se rozhodl .....
- v roce 1973 začal pracovat jako .....

ZNAKY:

- Otčenášek psycholog (navrací do české literatury psychologicky laděnou tvorbu)
Hlavní myšlenkou díla Jana Otčenáška je, že člověk má hledat své vlastní cíle a nepodléhat pohodlné, ale prázdné přizpůsobivosti.
Zásadní otázka, jak se člověk vyrovnává se současnou dobou a svým okolím, byla pro něho vázána otázkou, jak se člověk dovede vyrovnat sám se sebou.
- vynikající vypravěč
- hl. téma – živý člověk – ne schematická socialistická odvozenina

DÍLO:

- vstoupil do literatury dvěma rozsáhlými romány nesoucími pečeť dobové angažovanosti:
  - .....- 1952, pokus o tzv. budovatelský román
  - .....- 1955, v románu sleduje autor únorové události r. 1948 a přesto, že se snaží o jejich vlastní vidění, podat je pro současnou politickou situaci plně nemůže.
- k druhé vlně české válečné prózy patří:
  - .....- 1958, novela patřící k tomu nejlepšímu, co u nás bylo tehdy napsáno.
Sugestivně líčí milostný vztah rozvíjející se mezi gymnazistou Pavlem a židovskou dívkou, kterou chlapec za děsivé atmosféry heydrichiády ukrývá. Příběh končí dívčíným tragickým sebeobětováním.
  - .....- 1964, rozsáhlý román, v němž autor těžil z vlastních zážitků. Líčí v něm život totálně nasazených maturantů v letecké továrně za Prahou a hledající každý po svém životní cestu. Dočasným pojičkem se jim stává amatérská ilegální organizace Orfeus.
- od 60. let se autor soustředil na intimnější témata:
  - Mladík z povolání** – 1968
    - skeptická erotická novela o stárnoucím spisovateli, vytrvalém dobyvateli žen
    - .....- 1972
      - čtenářsky úspěšný román o mladé intelektuální manželské dvojici, která uniká z Prahy do šumavských hor. Zprvu prožívá idylické líbánky, ale představa, že přestavba starého mlýna na hotel jim poskytne novou spokojenou existenci, se nesplní.
    - Víkend uprostřed týdne** - 1975, jediná autorova hra - komedie na milostné téma
    - .....- autorův životní, značně autobiografický román, v němž se snažil

vyrovnat se kriticky sám se sebou. Český filmový režisér se v těžké osobní krizi setkává v Istrii s německou architektkou a jejich milostný vztah je poznamenán rozdílnou životní zkušeností.

Román však zůstal nedokončeným torzem. Byl vydán .....

- psal také scénáře k filmům podle svých knih:

.....

- původní scénáře:

.....

- scénáře pro televizi – televizní filmy:

.....

- scénář k rozhlasovému seriálu:

.....

DOPLŇTE INFORMACE NA ZÁKLADĚ ČETBY:

Romeo, Julie a tma (1958)

Jan Otčenášek

- baladická milostná novela
- komorní příběh s několika málo postavami a s jedinou epickou linií
- podklad pro dramaturgii, filmovou a televizní adaptaci, operu, balet

POSTAVY

- český student posledního ročníku gymnázia Pavel, syn majitele krejčovství, 18 let

.....

- Židovka Ester – dcera lékaře odvečeného do Terezína

.....

- Pavlovi rodiče – starostliví, obětaví, stateční, schopni přemoci strach a neklid
- tovaryš Čepek – pomocník v krejčovské dílně, pomáhá Pavlovi, projev lidskosti a odvahy
- soused Rejsek – udavač, kolaborant, odrodilec

TÉMA

- shakespearovské téma..... (příběh uvádí citát z Romea a Julie)
- tragická láska a opravdovost prožitku v kontrastu s .....
- na pozadí nejkrutějšího období protektorátu (heydrichiády) se rozvíjí silná a bolestná láska Pavla a Ester, končící .....
- psychologická sonda do nitra mladých zamilovaných lidí, ale i do nitra dalších obyvatel činžáku (lidé čestní, zbabělci, udavači) – směřování k subjektivitě hrdinů, obrat od veřejného k soukromému

HLAVNÍ MYŠLENKA

-
-
-
-
-
-
-

USPOŘÁDÁNÍ V ČASE

květen až červen 1942, heydrichiáda

USPOŘÁDÁNÍ V PROSTORU

Praha, činžovní dům – pokojík za krejčovskou dílnou

STAVBA DÍLA

motto knihy: Leč budu vyhnán! Co mi platna moudrost,
když nedovede Julii udělat,
vévodův ortel zrušit, přenést město?
Čert vezmi moudrost! Neříkej mi nic! *Shakespeare*

úvod a závěr – .....

13 kapitol - .....

symbolika titulu

UKÁZKA Z DÍLA - NAJDĚTE POUŽITÉ JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY

Umlčel dlaní její křik. Zmítala se mu ve výbuchu zoufalství pod rukou a on nepovolil, dokud neztichla. Zabořila tvář do polštáře a vzlykavý pláč jí potrhával rameny. Posadil se na židličku proti ní, hlavu stisknutou ve dlaních, nepřítomně civěl před sebe na černý kuffík.

„Co chceš tedy dělat?“

„Odejít! Hned... ještě dnes...“

„Ne,“ vyrazil tvrdě. „Nedovolím!“

„Musím, Pavle! Copak tomu nerozumíš?“

„Ne. Nerozumím! Ani nechci. Chytili by tě hned.“

„Když mě tady najdou, zabijí i tebe.“

„Vidíš. Bez tebe by mi to bylo vlastně jedno.“

„Pavle!“ okřikla ho.

„Je to pravda. Já to tak cítím. Prostě – nechci! To by bylo stejné jako smrt. Horší. Kdybys tu nebyla, netoužím prostě už nic vědět, nic slyšet, nic cítit. Nu co? Svět, v jakém žijeme – ten za to ani nestojí. Proč jsme se vlastně nenarodili jindy? Mezi divochy! Nebo v pravěku? Aspoň bychom měli oblohu nad hlavou. Docela obyčejnou. Nedávno jsme spolu dýchali, pamatuješ? Nadechnout pro nikoho, vydechnout pro nikoho, ráz, dva, tupá, zbytečná dřina. Pro idiota. Fuj! Děkuji... nechci!“

„Mluvíš zle, Pavle! Já... já chci žít...“

„Já také. Tisíckrát. Ale bez tebe ne!“ Vyrážel to ze sebe se zuřivou umíněností, s temným vztekem, jaký v něm dosud nepoznala. Bušil sevřenou pěstí do kolena. „Víš, co je na tom nejhorší? Nejhorší by bylo – že už bych na nic nečekal. Nač potom čekat? Až si zase lidé usmyslí rozparovat si vzájemně břicha? Shazovat si oheň na hlavu? Nechci! Nevěřím už v nic. Jen v to, co je teď ve mně. Co teď cítím. Cosi zmotaného, zpackaného je v tom našem osvíceném století. Ghetto! Pokrok, technika a – středověk! Jak k tomu přijdeme? Tohle je zvěřinec! I když vytápěný ústředním topením! Člověk by zvrátil... Tak jsem si představoval poslední hodiny lidstva. Všude tma...!“

„Musí být i světlo.“

„Snad,“ připustil. Mávl rukou. „Kde?“

„Musíme je najít.“

„Proč hledat? Je tady. Vedle tebe. Jiné není!“ ...